

اهمیت و جایگاه ارکان اصلی سازمان ملل متحد در رفتارهای فرا اخلاقی بین‌المللی

سعیده گل کار^۱

سید محمد هاشمی^۲

چکیده

در پایان جنگ جهانی دوم و در سال ۱۹۴۵ میلادی سازمان ملل متحد با امضای ۵۰ کشور رسماً تشکیل گردید. سازمان با ۱۹۲ عضو در سال ۲۰۰۶ میلادی؛ تقریباً شامل همه کشورهای جهان است و بزرگترین سازمان بین‌المللی محسوب می‌شود. سازمانها و نهادهای بسیاری تحت کنترل سازمان ملل فعالیت دارند. از ارکان سازمان ملل و قویترین نهاد آن، شورای امنیت است که پنج عضو دائمی آن در تصمیمات این شورا حق وتو دارند. گستردگی اعضا و فعالیت‌های سازمان ملل متحد و کثرت نهادهای و سازمانهای بین‌المللی تحت پوشش که تقریباً بیشتر بخش‌ها و فعالیت‌های کشورهای را در حوزه وسیعی در بر می‌گیرد، ضرورت بازنگری ساختار و عملکرد این سازمان را بیش از پیش نمایان می‌سازد، در این مقاله تلاش می‌شود جایگاه ارکان در چهارچوب منشور ملل متحد و وظایف آنها بررسی گردد.

واژگان کلیدی

سازمان ملل متحد، ارکان سازمان، شورای امنیت، منشور ملل.

۱. دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد امارات، دبئی، امارات. (نویسنده مسئول)
Email: Saeedeh_golkar@yahoo.com

۲. استاد حقوق عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.
Email: teamworkoir1@gmail.com

طرح مسأله

سازمان ملل متحد بعد از پایان جنگ جهانی دوم یا بهتر بگوییم در اثنای جنگ جهانی دوم با هدف رسیدن به صلح پایدار بر مبنا و چهارچوب قواعد حقوقی که مورد قبول همگان باشد به وجود آمد. سازمان دارای ارکانی اصلی است که در چهارچوب منشور یا همان اساسنامه تشکیلی خود به فعالیت در چهارچوب رسیدن به اهداف متعالی خود یعنی صلح و امنیت جهانی و همزیستی مسالمت آمیز اقدام می‌کنند. هر کدام از این ارکان اصلی سازمان دارای اختیارات و وظایفی هستند که به تناسب خود یک وظیفه سازمان را انجام می‌دهند که در مقاله پیش رو به تحلیل آن خواهیم پرداخت.

سؤال تحقیق

جایگاه و اهمیت ارکان اصلی سازمان ملل متحد، بر اساس منشور ملل در جهت فرایند توسعه و بهبود جامعه جهانی چگونه است؟

تاریخچه تشکیل سازمان ملل

اصطلاح «ملل متحد» را نخستین بار فرانکلین روزولت، رئیس جمهور آمریکا در جریان جنگ جهانی دوم برای اشاره به متفقین بکار برد. اولین کاربرد رسمی این اصطلاح در بیانیه اول ژانویه ۱۹۴۲ سازمان ملل متحد بود که در آن متفقین از مفاد منشور آتلانتیک پشتیبانی کرده بودند و از متفقین خواسته شد تا از صلح جداگانه با نیروهای محور خودداری کنند. (میر عباسی، حقوق بین الملل عمومی، جلد دوم)

اندیشه تاسیس سازمان ملل متحد در کنفرانس های مسکو، قاهره و تهران در سال ۱۹۴۳ میلادی جدی تر شد. از اوت تا اکتبر ۱۹۴۴ میلادی، نمایندگان کشورهای آمریکا، شوروی، در ایالت واشنگتن دی.سی، شوروی بریتانیا، فرانسه و جمهوری چین در کنفرانس دامبارتن اوکس برنامه های تشکیل سازمان ملل متحد را مطالعه کردند. بیشتر مباحث این کنفرانس در مورد نقش اعضای سازمان و شرایط دعوت از آنها بود. سپس در آوریل ۱۹۴۵ در کنفرانس سان فرانسیسکو، برای پنج عضو شورای امنیت تعیین شد. سرانجام در ۲۴ اکتبر ۱۹۴۵، منشور ملل تکلیف حق و تو متحد به امضای ۵۰ کشور رسید و سازمان ملل متحد رسماً تشکیل شد (موسی زاده، سازمان های بین المللی، ۱۳۹۰)

سازمان ملل متحد چهار هدف دارد:

- (۱) حفظ صلح و امنیت بین المللی
- (۲) توسعه روابط دوستانه میان ملل
- (۳) همکاری در حل مشکلات بین المللی و ترویج احترام به حقوق بشر و
- (۴) بودن مرکزی برای هماهنگ کردن اقدامات ملت ها. (ماده ۱ منشور ملل متحد)

در ماده ۲ هم اصولی را که این سازمان در پیگیری اهداف خود به کار می‌گیرد را عنوان می‌کند:

(۱) سازمان بر بر مبنای اصل تساوی همه اعضاء قرار دارد.
 (۲) اعضاء هم تعهداتی را به موجب منشور بر عهده دارند.
 (۳) اختلافات بین المللی باید به صورت مسالمت آمیز حل شود.
 (۴) تمام اعضاء در روابط بین الملل خود از تهدید به زور علیه استقلال سیاسی هر کشوری خودداری خواهند کرد.

(۵) همه اعضاء در هر اقدامی که سازمان بر اساس منشور به عمل آورد مساعدت خواهند کرد و از کمک به دولت خاطی که سازمان علیه او اقدام احتیاطی یا قهری به عمل آورده اجتناب خواهند نمود.

(۶) سازمان ملل باید مراقبت نماید کشورهایی که عضو نیستند تا جایی که حفظ صلح و امنیت بین المللی ایجاب می‌کند بر اساس این اصول رفتار کنند.

(۷) سازمان نباید در اموری که در صلاحیت داخلی کشورهاست مداخله نماید. (عملکرد مجامع بین المللی در عرصه جهانی، اداره کل پژوهش های اسلامی رسانه)

بیش از ۳۳ سازمان وابسته، به همکاری در این راستا مشغول به فعالیت می‌باشند. آنها در مجموع با عنوان نظام ملل متحد شناخته شده اند و همگی در زمینه های خاص خود به کار می‌پردازند. سازمان ملل متحد دولتی جهانی نیست. با این حال، راه هایی برای حل درگیری های بین المللی و تدوین سیاست های حاکم بر مسائل تاثیرگذار بر همگی ما ارائه می‌دهد.

سازمان ملل متحد مجمعی است که همه کشورها در آنجا با هم دیدار می‌کنند تا به بحث و تدوین و توسعه حقوق بین الملل در عرصه هایی چون حقوق بشر، تجارت بین المللی، دریاها و مبارزه با تروریسم بپردازند. نظام ملل متحد برای ترویج احترام به حقوق بشر، کاهش فقر، مبارزه با بیماری و حفاظت از محیط زیست فعالیت می‌کند. سازمان ملل متحد فعالیت های بین المللی در مبارزه با قاچاق مواد مخدر و تروریسم، و همچنین از بین بردن خشونت علیه زنان و حفاظت از اکوسیستم های طبیعی را رهبری می‌کند

عضویت در سازمان

در سال ۲۰۰۶ میلادی، ۱۹۲ کشور دنیا عضو سازمان ملل بوده اند که تقریباً شامل همه کشورهای جهان است. از کشورهای مهم و غیرعضو می‌توان به جمهوری چین (تایوان)، اشاره کرد که کرسی آن در سال ۱۹۷۱ میلادی به کشور جمهوری خلق چین اختصاص یافت. دیگری مجموعه حاکم بر شهر واتیکان است، که البته به عنوان عضو ناظر سازمان ملل متحد، حضور دارد. کشور فلسطین هم که ادعای مالکیت بر صحرای باختری را دارد ناظر تلقی می‌شود.

جمهوری دموکراتیک عربی صحراوی که ادعای مالکیت بر صحرای غربی را دارد نیز از همین گروه است. در ۲۸ ژوئن سال ۲۰۰۶ میلادی نیز در پی توسعه سازمان ملل، کشور مونتنگرو به این سازمان پیوست. طبق منشور ملل متحد، عضویت در سازمان "برای همه کشورهای صلح دوست که تعهدات مندرج در منشور ملل متحد را قبول داشته و از نظر سازمان قادر باشند این تعهدات را انجام دهند" آزاد است. (میر عباسی، حقوق بین الملل عمومی، ج ۲)

دولت‌ها با تصمیم مجمع عمومی بر مبنای توصیه‌های شورای امنیت در سازمان پذیرفته می‌شوند. تشریفات به طور خلاصه، به شرح زیر است:

- (۱) کشور یا سازمان متقاضی عضویت، درخواست و نامه‌ای به دبیر کل تسلیم می‌کند که در آن رسماً بیان می‌دارد به تعهداتش به موجب منشور پایبند است
- (۲) شورای امنیت تقاضا را بررسی می‌کند. هر توصیه برای پذیرش باید رای مثبت ۹ کشور از ۱۵ کشور عضو شورای امنیت را دریافت کند، مشروط بر آنکه هیچ یک از پنج عضو دائم چین، فرانسه، فدراسیون روسیه، انگلستان و ایالات متحده آمریکا به تقاضا رای مخالف ندهد باشند.
- (۳) اگر شورا پذیرش را توصیه کرده باشد، توصیه به مجمع عمومی برای بررسی ارائه می‌گردد.

- (۴) رای اکثریت دو سوم در مجمع الزم است تا دولت جدید پذیرفته شود. «عضویت زمانی موثر واقع می‌شود که قطعنامه پذیرش تصویب شده باشد. (فصل دوم منشور ملل متحد اصول ۳ الی ۵)

ارکان سازمان ملل متحد

مجمع عمومی سازمان ملل متحد^۱

مجمع عمومی سازمان ملل متحد یکی از شش رکن اصلی این سازمان و تنها مجمعی است که همه کشورهای عضو سازمان ملل متحد نیز در آن شرکت دارند و جلساتی سالانه به ریاست یکی از اعضا که منتخب اعضای دیگر است، برگزار می‌کند. اصولاً تصمیم‌های مجمع سازمان ملل جنبه پیشنهاد دارند. البته در موارد معینی که به امور داخلی سازمان بر می‌گردد، تصمیمات آن لازم الاجرا است. (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۵)

در این موارد، دولت‌های عضو نسبت به برخی از قطعنامه‌های مجمع ملتزم می‌شوند و برای آن ارزشی مانند یک معاهده قائلانند. از جمله این موارد می‌توان به اعلامیه جهانی حقوق بشر اشاره کرد. در سازمان ملل متحد، تمام کشورهای عضو از بزرگ و کوچک، غنی و فقیر، با دیدگاه‌های سیاسی و نظام‌های اجتماعی مختلف، از حق اظهار نظر و رای در تصمیم

1. United Nations General Assembly (UNGA/GA)

- گیری های مجمع عمومی برخوردارند. (موسی زاده، سازمانهای بین المللی، ۱۳۹۰)
- در مورد وظایف مجمع عمومی باید گفت که مجمع عمومی رکن اصلی است که:
- ۱) در هر موضوع، مگر آنهایی که در همان زمان از سوی شورای امنیت تحت بررسی است، بحث می کند و توصیه ارائه می دهد
  - ۲) در مورد مسائل مربوط به درگیری های نظامی و مسابقه تسلیحاتی بحث می کند
  - ۳) برای بهبود وضعیت کودکان، جوانان، زنان و سایرین، در مورد راه ها بحث می کند
  - ۴) در موضوعات مربوط به توسعه پایدار و حقوق بشر بحث می کند
  - ۵) تصمیم می گیرد هر یک از دولت های عضو چه مقدار باید به سازمان ملل متحد بپردازند و چگونه این پول هزینه شود. (فصل چهارم منشور ملل متحد)

کمیته های مجمع

به علت وجود تعداد قابل توجهی از مسائل مقتضی بررسی، مجمع عمومی موضوعات را میان شش کمیته اصلی و سایر نهادهای تابعه توزیع می کند. کمیته ها و ارکان، مسائل را به بحث گذاشته تا جایی که ممکن است تلاش می کنند مواضع متنوع و احتمالی کشورهای مختلف را هماهنگ سازند، و آنگاه در جلسه عمومی مجمع، پیش نویس قطعنامه ها و تصمیمات برای بررسی را مطرح کنند. شش کمیته اصلی عبارتند از (موسی زاده منبع پیشین)

- ۱) کمیته اول، که به موضوعات خلع سلاح و امنیت بین المللی می پردازد
- ۲) کمیته دوم، که در اقتصاد و مسائل مالی متخصص است
- ۳) کمیته سوم، که بر موضوعات اجتماعی، بشردوستانه و فرهنگی تمرکز دارد
- ۴) کمیته چهارم، که به مسائل سیاسی خاص و مسائل مربوط به استعمارزدایی می پردازد
- ۵) کمیته پنجم، که در امور اداری و مسائل مربوط به بودجه به کار مشغول است
- ۶) کمیته ششم، که مسائل حقوقی را تحت بررسی دارد.

در سپتامبر سال ۲۰۰۰، مجمع عمومی ملل متحد اعلامیه هزاره، تعهدی جهانی برای کاهش فقر شدید با ضرب الاجلی برای سال ۲۰۱۵، را تصویب کرد که تحت عنوان اهداف توسعه هزاره شناخته شده است. در سال ۲۰۰۶، دولت های عضو ملل متحد بر فرایند اصلاح کار مجمع عمومی برای سرعت بخشیدن به فرایند تصمیم گیری، همگرایی دستور کار و تقویت نقش و اقتدار مجمع عمومی موافقت کردند. (ملل متحد در یک نگاه، un.org/publications، ۲۰۱۶)

در سال ۲۰۰۶، مجمع عمومی استقرار شورای جدید حقوق بشر به جای کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد را تصویب کرد. شورای حقوق بشر، که در ۱۹ ژوئن ۲۰۰۶ در ژنو افتتاح

شد، در نظام ملل متحد به عنوان نهاد تابعه مجمع عمومی مرتبه ای بالاتر دارد. (ملل متحد در یک نگاه، un.org/publications، ۲۰۱۶)

در ژوئیه سال ۲۰۱۰، مجمع عمومی با ایجاد سازمان زنان ملل متحد گامی تاریخی به سمت تحقق اهداف سازمان در برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان برداشت. سازمان زنان ملل متحد منابع و وظایف چهار نهاد مجزای ملل متحد را برای تاثیر گذاری بیشتر تجمیع نموده است. توانمندسازی زنان پیشرفت در آموزش و پرورش، بهداشت، بهره‌وری و اقتصاد را سبب می‌شود و در نتیجه سطح توسعه یک کشور را افزایش می‌بخشد.

در سپتامبر ۲۰۱۰، مجمع عمومی راهبرد جدید جهانی را برای بهداشت زنان و کودکان برگزید. هدف از این ابتکار نجات جان بیش از ۱۶ میلیون نفر زن و کودک، کمک به جلوگیری از ۲۳ میلیون حاملگی ناخواسته، حفاظت ۱۲۰ میلیون کودک از ذات‌الریه و ۸۸ میلیون از کوتاه‌مدی ناشی از سوء تغذیه بود. (ملل متحد در یک نگاه، un.org/publications، ۲۰۱۶)

در دسامبر سال ۲۰۱۰، مجمع عمومی ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۰ را دهه ملل متحد در زمینه تنوع زیستی اعلام کرد حفاظت از تنوع زیستی در جهت منافع خود ماست. منابع زیستی ارکان ساخت تمدن‌هایمان به شمار می‌آیند. از دست رفتن تنوع زیستی، منابع غذایی ما و فرصت ما برای تفریح و گردشگری و منابع چوب، دارو و انرژی را در معرض خطر قرار می‌دهد. این امر با عملکردهای ضروری زیست محیطی هم تداخل پیدا می‌کند. (ملل متحد در یک نگاه، un.org/publications، ۲۰۱۶)

در سپتامبر ۲۰۱۱، با اذعان به این مهم که بیماری‌های غیر واگیر دار از چالش‌های عمده برای توسعه در قرن بیست و یکم به شمار می‌رود، مجمع عمومی نشستی در سطوح بالا تشکیل داد. رهبران جهان در نیویورک توافق کردند قبل از پایان سال ۲۰۱۱، هدف‌هایی برای مبارزه با بیماری‌های قلب، سرطان، دیابت و بیماری‌های ریوی قرار دهند و سیاست‌هایی اتخاذ کنند که سیگار کشیدن را کاهش و محتوای نمک، قند و چربی را در غذاهایی که باعث چاقی، آسیب و مرگ است تقلیل می‌دهد.

شورای امنیت ملل متحد

تدوین کنندگان منشور در مقابله با آفت جنگ، وظیفه خطیر استقرار صلح و امنیت بین‌المللی را به شورایی واگذار کردند اما در آن فاتحان جنگ جهانی دوم که آمریکا، شوروی، انگلیس و فرانسه بودند از امتیازات ویژه‌ای برخوردار شدند و شورای امنیت با اختیاراتی گسترده و ویژه مجری امنیت جهانی و در مقام رکن انتظامی مسئول استقرار نظم و امنیت بین‌المللی شد که در چارچوب منشور فصول ششم و هفتم مجری نظم جهانی شد. (عملکرد مجامع بین‌المللی در عرصه جهانی، اداره کل پژوهش‌های اسلامی)

شورای امنیت وظیفه پاسداری از امنیت و صلح بین‌المللی را بعهده دارد. حیطة قدرت شورای امنیت بر اساس منشور سازمان ملل متحد شامل:

- ۱) اعزام نیروهای پاسدار صلح
- ۲) تصویب تحریم‌های بین‌المللی
- ۳) اعطای اجازه استفاده از نیروی نظامی بر ضد کشورهای متخاصم است. بنابراین می‌توان گفت که شورای امنیت:

الف: در همه اختلافات یا اوضاعی که ممکن است منجر به بروز درگیری بین‌المللی شود تحقیق می‌کند

- ب) روشها و شرایط حل و فصل اختلافات را توصیه می‌کند
  - ج) اقدام در برابر هر گونه تهدید یا عمل تجاوز را توصیه می‌کند
  - د) به مجمع عمومی توصیه می‌کند که چه کسی باید به عنوان دبیر کل سازمان ملل متحد تعیین شود. (فصل پنجم منشور ملل متحد اصول ۲۴، ۲۵ و ۲۶)
- تصمیم‌های این شورا به صورت قطعنامه‌های شورای امنیت اعلام می‌شود. این شورا، پنج عضو دائم و ده عضو انتخابی دارد. پنج عضو دائم این شورا در تصمیم‌ها و رای‌گیری‌های شورا حق‌وتو دارند. ریاست شورای امنیت نوبتی است و مدت آن هم یک ماه است. (اصول ۲۷ و ۲۸)

نمونه‌های عملی اقدامات انجام شده شورای امنیت بر اساس منشور

پس از حملات تروریستی به ایالات متحده در ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، شورا کمیته ضد تروریسم اش را به منظور کمک به دولت‌ها برای افزایش توان مبارزه با تروریسم ایجاد کرد. در ژوئیه ۲۰۰۷، در تلاش برای سرکوب خشونت در منطقه دارفور در غرب سودان، جایی که جنگ بین شبه‌نظامیان طرفدار دولت و چریک‌های شورشی از سال ۲۰۰۲ بیش از ۲۵۰۰۰۰ کشته بر جای نهاده بود، شورا به اتفاق آرا به استقرار نیروهای مشترک ۲۶۰۰۰ نفری سازمان ملل متحد و اتحادیه آفریقا در دارفور (UNAMID) رای داد.

در ۹ ژوئن ۲۰۱۰، به دلیل عدم پیروی ایران از قطعنامه‌های پیشین تضمین‌کننده ماهیت صلح‌آمیز برنامه هسته‌اش، شورای امنیت با گسترش تحریم تسلیحاتی و محدودتر کردن فعالیت موسسات مالی و حمل و نقل مربوط به "فعالیت‌های ویژه گسترش سلاح‌های هسته‌ای"، تحریم‌هایی بیشتر بر این کشور اعمال کرد. (ملل متحد در یک نگاه، un.org/publications، ۲۰۱۶)

در ۱۷ مارس ۲۰۱۱، شورا قطعنامه ۱۹۷۳ را تصویب کرده ممنوعیت پرواز در حریم هوایی لیبی را در تمام منطقه پرواز ممنوع وضع و تحریم‌های بیشتری بر رژیم سرهنگ معمر قذافی و

حامیان مسلح آن اعمال نمود. هدف این اقدامات جلوگیری از وقوع حملات مرگبار بیشتر به غیر نظامیان در طول جنگ داخلی آن کشور بود. (ملل متحد در یک نگاه، un.org/publications، ۲۰۱۶)

در ژوئیه ۲۰۱۱، پس از اعلام استقلال جنوب سودان، شورا یک نیروی جدید به نام ماموریت سازمان ملل متحد در جمهوری سودان جنوبی (UNMISS) تشکیل داد تا صلح و امنیت را ترویج و به ایجاد شرایط مساعد برای توسعه کمک کرده باشد. آنچه که در حال حاضر در مورد شورا قابل انتقاد جدی و نگرانی است اینکه آیا اقدامات شورای امنیت در زمینه حفظ صلح و امنیت محدود است یا نا محدود؟

زیرا قدرت انحصاری شورا حاکمیت دولتهای دیگر را در معرض تهدید قرار داده و موجب نگرانی افکار عمومی در جهان سوم شده است. هر چند نمی شود صلاحیت شورای امنیت را خیلی محدود کرد اما در عمل با یک سری محدودیت های منشور ملل متحد، محدودیت های خاص در مداخله بشر دوستانه و محدودیت های سیاسی مواجه است و اعضای دائم نمی توانند به صورت دلخواه و نا محدود در عرصه بین الملل دخالت داشته باشند. (عملکرد مجامع بین المللی در عرصه جهانی، اداره کل پژوهش های اسلامی)

شورای اقتصادی اجتماعی

یکی از ارکان اصلی سازمان ملل متحد که مسئولیت توجه و رسیدگی به امور اجتماعی، اقتصادی و امور بشردوستانه را به عهده دارد، شورای اجتماعی و اقتصادی سازمان ملل است. شورا هر سال تعدادی جلسه سازمانی برای برنامه ریزی و تهیه دستور کار و یک نشست محتوایی یک ماهه در ماه ژوئیه جهت بررسی مسائل در دستور کارش تشکیل می دهد. تعداد اعضای این شورا ۵۴ نفر است که از بین پنج منطقه جغرافیایی سازمان ملل برای یک دوره سه ساله توسط مجمع عمومی انتخاب می شوند. (کک دین، نگوین و دیگران، ۱۳۸۲) در کل می توان وظایف شورای اقتصادی^۱ اجتماعی را در موارد زیر خلاصه می کند:

(۱) معیارهای بالاتر زندگی، اشتغال کامل، و پیشرفت اقتصادی و اجتماعی را ترویج

می دهد

(۲) راه حل های بین المللی اقتصادی، اجتماعی و مشکلات بهداشتی را شناسایی می کند

(۳) همکاری های بین المللی فرهنگی و آموزشی را تسهیل می کند

(۴) احترام جهانی به حقوق بشر و آزادی های اساسی را تشویق می کند. شورای اقتصادی

و اجتماعی اختیار دارد مطالعات و گزارشهای مرتبط با مسائل فوق را به تهیه کند یا دستور دهد تهیه شان کنند. شورا همچنین در آماده سازی و سازماندهی کنفرانس های عمده بین المللی در زمینه های اقتصادی، اجتماعی و موضوعات مرتبط و نیز در پیگیری عملی این همایش ها دخیل

است. (فصل دهم منشور ملل متحد اصول ۶۳ الی ۶۷)

دبیرخانه سازمان ملل متحد

دبیرخانه که یکی از شش رکن اصلی سازمان ملل متحد است تحت نظر دبیرکل سازمان ملل متحد، فعالیت می کند و اطلاعات و امکانات لازم را برای جلسات اعضای سازمان ملل فراهم می نماید. دبیرکل، موظف به اجرای تکالیفی است که مجمع عمومی، شورای امنیت یا دیگر نهادهای سازمان ملل بعهده او می گذارند. کارمندان دبیرخانه بنا بر منشور سازمان ملل از افرادی «با بالاترین میزان کارایی و قابلیت و درستی» و با توجه به اهمیت در نظر گرفتن تنوع جغرافیایی انتخاب می شوند. ماموران دبیرخانه فقط در مقابل دبیرکل مسؤل هستند. در حال حاضر، بان کی مون دبیرکل سازمان ملل متحد است. (موسی زاده، سازمان های بین المللی، ۱۳۹۰) در کل می توان گفت که وظایف دبیرخانه با توجه به منشور ملل متحد در موارد زیر خاصه می شود:

- ۱) عملیات حفظ صلح را اداره و اختلافات بین المللی را واسطه گیری می کند و برنامه های کمک بشردوستانه را سازمان می دهد
- ۲) روند های اقتصادی و اجتماعی را بررسی کرده، مطالعات در مورد حقوق بشر، توسعه پایدار و زمینه های دیگر را آماده و انواع نشریات را منتشر می کند
- ۳) مقدمات موافقت نامه های بین المللی را فراهم می سازد
- ۴) به جهان - رسانه ها، دولت ها، سازمانهای غیر دولتی، شبکه های پژوهشی و دانشگاهی، مدارس و کالج ها و عامه مردم - در مورد کار سازمان ملل متحد اطلاعات ارائه می دهد
- ۵) در اجرای تصمیمات سازمان ملل متحد یاری می رساند
- ۶) کنفرانس های بین المللی در موضوعات مورد توجه نوع بشر را سازماندهی می کند
- ۷) سخنرانی ها و اسناد را به شش زبان رسمی ملل متحد ترجمه می کند. (فصل پانزدهم منشور ملل متحد)

دبیر کل عالی ترین مقام سازمان ملل متحد است که ریاست دبیرخانه را نیز به عهده دارد. مواد ۹۷ تا ۱۰۱ منشور نیز وظایف و اختیارات شخص دبیرکل را مشخص نموده است. نکته حائز اهمیت این است که دامنه نقش دبیرکل علاوه بر اختیارات رسمی، متأثر از عوامل دیگری همچون شخصیت، اراده و نفوذ دبیرکل در فضای موجود بین المللی جهت استفاده از اختیارات تعیین شده در منشور است شاید بتوان گفت یکی از فاکتورهای بسیار مهم در این زمینه، میزان پذیرش دیدگاه های دبیرکل توسط قدرت های بزرگ بویژه امریکا در معادلات نظام بین الملل است.

در بخش وظایف اداری، تعیین برگزاری نشست‌های تحت حمایت سازمان ملل، ارائه مشاوره فنی و حقوقی در خصوص پیش‌نویس اسناد، تنظیم برنامه بودجه سازمان، از مسوولیت‌های دبیر کل است. در قسمت وظایف اجرایی دبیرکل، جلب توجه شورای امنیت در مورد حفظ صلح و امنیت بین‌المللی، بویژه ابتکار عمل در زمینه پر کردن خلأی موجود در موضوع صلح و امنیت بین‌المللی است که این مورد به شخصیت و میزان اقبال عمومی دبیرکل از سوی قدرت‌های بزرگ بستگی دارد. دبیر کل همچنین می‌تواند به نیابت از ارکان سازمان ملل، اقداماتی را صورت دهد که جز وظایف اجرایی ایشان است.

دبیرکل جدید سازمان ملل به موضوع توسعه به عنوان یک مساله کلیدی در این سازمان اشاره دارد. به نظر جناب عالی این توسعه در چه موضوعاتی تبلور می‌یابد و این دیدگاه متأثر از چه قالب فکری است؛ دبیرکل سازمان ملل باید در زمینه مسائل مربوط به نظام بین‌الملل درک عمیقی داشته باشد. باید توجه داشت که آقای بان کی مون از قاره آسیا به عنوان دبیرکل انتخاب شده است. بر این اساس دیدگاه‌های خاص آسیایی‌ها را در درون تفکرات ایشان مشاهده می‌کنیم که قالبی مبتنی بر توسعه دارد که چنین دیدگاهی بشدت در آسیا خصوصاً در جهان سوم دنبال می‌شود.

به همین جهت کشورهای گروه نهم نیز خواستار توجه بیشتر به اصلاحات در سازمان ملل هستند، برخلاف گروه کشورهای غربی که به تغییر در شورای اقتصادی اجتماعی سازمان ملل توجه دارند. آقای بان کی مون علاوه بر داشتن دیدگاه‌های مبتنی بر توسعه، همفکری نزدیکی با ائتلاف اروپا و امریکا دارد. همانگونه که بیان گردید دبیرخانه توسط دبیر کل اداره می‌شود که می‌توان اهم وظایف وی را در موارد زیر خلاصه نمود:

- ۱) موضوعات مورد بحث در مجمع عمومی یا هر رکن دیگر ملل متحد را پیشنهاد می‌کند
- ۲) هر مشکل بالقوه تهدید کننده صلح جهانی را به معرض توجه شورای امنیت می‌رساند
- ۳) به عنوان "داور" در اختلافات بین دولت‌های عضو عمل می‌کند
- ۴) مساعی جمیله یعنی اقدامات علنی و غیر علنی در نظر گرفته شده بر اساس استقلال، صداقت و بی‌طرفی دبیر کل سازمان ملل و اعتبار و وزن جامعه بین‌المللی را به عمل آورد تا از حدوث، افزایش یا گسترش اختلافات بین‌المللی جلوگیری کند

دیوان بین‌المللی دادگستری

دیوان بین‌المللی ملل متحد رکن اصلی قضائی سازمان ملل متحد است. این دیوان ۱۵ قاضی دارد به طور مشترک برای مدت نه سال انتخاب می‌کنند. دیوان بین‌المللی دادگستری که آنها را مجمع عمومی ملل متحد و شورای امنیت، هر سه سال، پنج کرسی قضاوت خالی می‌شود و پنج قاضی دیگر به جمع قضات اضافه می‌شوند. (موسی زاده، سازمان

های بین‌المللی)

اساسنامه دیوان جزء لاینفکی از منشور ملل متحد است. مقر این دیوان شهر لاهه در کشور هلند است. از قضاوت‌های مشهور دیوان، رسیدگی به شکایت انگلستان از دولت ایران درباره شرکت نفت ایران و انگلیس بود که دیوان، با رد شکایت انگلستان، خود را صالح به رسیدگی ندانست. دیوان دارای صلاحیت ترافعی و مشورتی است از این منظر می‌توان وظایف دیوان را در موارد زیر خلاصه نمود:

(۱) به دعاوی حقوقی طرح شده دولت‌ها طبق حقوق بین‌الملل رسیدگی می‌کند
 (۲) در مورد مسائل حقوقی ارجاع شده توسط ارکان مجاز ملل متحد و سازمان‌های تخصصی نظرات مشورتی ارائه می‌دهد.

دولت‌ها دعوی‌شان را نزد دیوان می‌آورند تا راه حل بی‌طرفانه‌ای برای اختلافاتشان با کشورهای دیگر پیدا شود. با حل و فصل مسالمت‌آمیز مسائلی چون مرزهای زمینی و دریایی و حاکمیت سرزمینی، دیوان اغلب از تشدید اختلافات و تبدیلشان به درگیری‌های بزرگتر منجر به از دست رفتن زندگی‌ها جلوگیری کرده است.

شورای قیمومیت سازمان ملل متحد

از زمانی که آخرین سرزمین تحت قیمومت-پالائو، که سابقاً توسط ایالات متحده اداره می‌شد- در سال ۱۹۹۴ به خودمختاری رسیده به جرگه اعضا سازمان ملل متحد پیوست، شورا رسماً عملیات خود را پس از نزدیک به نیم قرن به حالت تعلیق درآورد. با توجه به اینکه سرزمین تحت قیمومیت وجود ندارد شورا آیین‌نامه خود را تغییر داده و تنها بر حسب ضرورت تشکیل جلسه می‌دهد و شورای قیمومت تنها زمانی دوباره دیدار خواهد کرد که نیازی مطرح شود. شورای قیمومت متشکل است از اعضای دائم شورای امنیت (چین، فرانسه، روسیه، انگلستان و ایالات متحده آمریکا). هر عضو یک رای دارد و تصمیمات به اکثریت مطلق گرفته می‌شود.

اصلاحات در سازمان ملل متحد

در سال‌های اخیر، تقاضای اصلاحات در سازمان ملل متحد افزایش یافت. البته این درخواست‌ها خیلی واضح و مشخص نبود و اجماع نظری در مورد نحوه اصلاحات وجود نداشت. برخی خواستار ایفای نقش جدی و موثرتر سازمان ملل در امور جهانی شدند و برخی دیگر معتقدند که کار سازمان می‌بایست به کمک‌های بشر دوستانه محدود شود و تعداد بیشتری خواستار عضویت در شورای امنیت و تغییر موقعیت ژئوپولیتیک آن شدند (یعنی اضافه شدن اعضای از آفریقا، آمریکای جنوبی و آسیا)

در سالهای ۲۰۰۴ و ۲۰۰۵، موضوع سوء استفاده از برنامه نفت در برابر غذا در عراق در دوران صدام حسین، ضرورت اصلاحات را افزایش داد. یک برنامه اصلاحی رسمی از سوی

دبیر کل سازمان ملل، در اول ژانویه ۱۹۷۷ اجرا شد. این اصلاحات شامل تغییر عضویت دائمی در شورای امنیت (که همچنان نماد روابط قدرت در سال ۱۹۴۵ میلادی است)، شفاف تر ساختن بوروکراسی و ایجاد حس مسئولیت پذیری بیشتر در بین اعضا، دموکراتیک تر ساختن سازمان ملل و اعمال تعرفه های مناسب به شرکت های مهمات و جنگ افزارسازی در سراسر دنیا بوده است. در شصتمین جلسه مجمع عمومی سازمان ملل که در سپتامبر سال ۲۰۰۵ با حضور سران اکثر کشورهای عضو تشکیل شد، (میرا حسینی، ۱۳۸۸)

سازمان ملل این جلسه را " فرصت بسیار نادر در اتخاذ تصمیم های مهم در حوزه های توسعه، امنیت حقوق بشر و اصلاحات در سازمان ملل " نامید. در این نشست، اعضا در مورد اصلاحات سازمان ملل و گریز از تنگنای اعمال سیستم های بین المللی صلح و امنیت حقوق بشر و توسعه به توافقات مهمی دست یافتند و چالش های اساسی پیشروی سازمان ملل در قرن ۲۱ را ارزیابی نمودند. رهبران و سران کشورها در این موارد، توافق یافتند س ایجاد کمیسیون صلح برای ارائه مکانیزم محوری در جهت کمک به کشورهای خارج شده از درگیری

س. جامعه بین المللی محق است در صورتی که دولتها نتوانند قوانین را اجرا کنند و از شهروندان مظلوم خود دفاع کنند وارد عمل شود
س تشکیل شورای حقوق بشر که جایگزین کمیسیون حقوق بشر شد و از ژوئن ۲۰۰۵ فعال گردید.

س توافق برای اختصاص منابع بیشتر به خدمات سازمان ملل.
س توافقنامه های مختلف برای صرف میلیارد ها دلار بیشتر در راستای دستیابی به اهداف توسعه هزاره

س. محکوم سازی روشن و صریح تروریسم و همه اشکال آن
س ایجاد صندوق دموکراسی
س توافق در مورد تشکیل شورای معتمدین برای تکمیل ماموریت (عامری، هوشنگ و فریدون مجلسی، ۱۳۸۸)

اگر چه کشورهای عضو سازمان ملل در مسیر اصلاح نظام بوروکراسی سازمان ملل، موفقیت چندان نیافتند اما، مدیر کل سازمان همچنان بر انجام اصلاحات در حوزه اختیاراتش ادامه داد. او یک دفتر ویژه برای مدیریت سیاست های حمایتی از سیاست های مالی سازمان دایر کرد.

در اواخر دسامبر سال ۲۰۰۵، دبیرخانه مشغول تکمیل طرح بازنگری پنج ساله دستور جلسات مجمع عمومی بود و هدف از آن، تامین بنای تصمیم گیری در مورد حذف برنامه های

تکراری و موازی بود.

سال ۲۰۰۶ میلادی نیز برای سازمان ملل متحد، سال ادامه اصلاحات بود و این ادعا در زمینه اجرای تصمیمات نشست سازمان ملل متحد در سپتامبر ۲۰۰۵ در نیویورک هم مصداق داشت. در این زمینه، نتایج خوبی حاصل شد. ارگان‌های جدیدی مانند «کمیسیون ایجاد صلح» و «شورای حقوق بشر» سازمان ملل متحد شروع بکار کردند. در مورد گسترش فعالیت مجمع عمومی و اصلاح شورای اقتصادی و اجتماعی هم تصمیمات مهمی اتخاذ شد. روند اصلاح بخش مدیریت دبیر خانه سازمان ملل و انجام تصمیمات اتخاذ شده در نشست سازمان نیز در زمینه رشد آتی به خوبی پیش می‌رود. علاوه بر این، سیاست جهانی مبارزه با تروریسم هم تصویب شد.

نتیجه‌گیری

اعضای سازمان ملل متحد، طبق اهداف اعلام شده توسط مؤسسين (کشور ایران نیز از امضاکنندگان تاسیس سازمان از ابتدا بوده است) و همچنین اهداف توسعه هزاره (که در سال ۲۰۰۰ میلادی در سازمان ملل در مورد آن توافق شد) متعهد شدند تا سال ۲۰۱۵ میلادی برای تحقق اهدافی مانند ریشه کنی فقر، مشارکت جهانی برای توسعه، مقابله با ایدز، حفظ محیط زیست و موارد دیگر فعالیت نمایند. همانطور که در کشورها مشاهده می‌شود در زمینه تحقق اهداف مذکور، به ویژه در مواردی مانند ریشه کنی فقر، مقابله با ایدز و حفظ محیط زیست، اعضای سازمان تاکنون موفقیت‌چندانی نداشته‌اند. ارکان اصلی سازمان ملل متحد جهت رسیدن به صلح پایدار و توسعه نهادی اهداف ملل متحد با چهارچوب کاری مشخص به فعالیت مشغول هستند. شورای امنیت که وظیفه اصلی حفظ صلح بین‌المللی است علی‌الرغم داشتن کارکرد اصلی نتوانسته است در مورد مخاصماتی چون سوریه و یمن تاثیرگذار باشد. مجمع عمومی نتوانسته است در بسیاری از مسائل به ترویج و ایجاد الزامات حقوقی نسبت به تابعین اقدام کند. در نهایت هدف سازمان ملل متحد با اتکاء به منشور ملل، حفظ صلح و امنیت بین‌المللی تعریف شده است اما متأسفانه در عمل شاهدیم که در راستای اهداف قدرتهای بزرگ به ویژه دارندگان حق و توفیق دارد که این خود مغایر با اهداف منشور است.

فهرست منابع

- ۱) کک دین، نگوین و دیگران؛ حقوق بین الملل عمومی؛ جلد دوم؛ ترجمه ی حسن حبیبی؛ انتشارات اطلاعات؛ چاپ اول؛ ۱۳۸۲؛ تهران
- ۲) گنجی، منوچهر؛ سازمان ملل متحد در تئوری، انتشارات شرکت سهامی کتاب های جیبی با همکاری موسسه انتشارات فرانکلین، سال ۱۳۵۲، چاپ اول
- ۳) مصفا، نسرين و دیگران؛ راهنمای سازمان ملل متحد؛ مؤسسه چاپ و نشر وزارت امور خارجه؛ چاپ اول؛ تهران؛ ۱۳۷۴
- ۴) موسی زاده، رضا، بایسته های حقوق بین الملل عمومی، نشر میزان، چاپ هیجدهم، پائیز ۱۳۹۰
- ۵) موسی زاده، رضا، سازمان های بین المللی، نشر میزان، چاپ ۱۳۹۰
- ۶) میر عباسی، سید باقر، حقوق بین الملل عمومی جلد دوم، نشر میزان، چاپ ۱۳۸۴

منابع انگلیسی

- 1) Singh , N and Mcwhinney,E., Nuclear Weapons and Contemporary International Law(Martinus Nijhoff publishers,1988), pp.186-187
- 2) Greenwood, C.,The Advisory Opinion on Nuclear Weapons and the Contribution of
- 3) the International Court to International Humanitarian Law, International Reviewof the Red Cross,1997.p.74

مقالات

- ۱) مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد در تهران (۱۳۸۷)، (اداره اطلاعات همگانی ملل متحد . چورکین، ویتالی (۱۳۸۷) (نماینده دائمی فدراسیون روسیه در سازمان ملل متحد، "اقدامات سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۶"، مؤسسه اطلاعات ایران و اورآسیا، سایت خبری، تحلیلی و پژوهشی ایراس
- ۲) عامری، هوشنگ و فریدون مجلسی (۱۳۸۷)، "کارگزاریهای تخصصی سازمان ملل متحد"، کتابخانه الکترونیکی وزارت امور خارجی، بخش سازمانهای بین المللی معاونت اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، اجلاس اضطراری سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو)

سایت ها اینترنتی

1. <http://www.dolat.ir/default.aspx>
2. <http://www.un.org> (2010)
3. http://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations
4. <http://www.unic-ir.org> <http://www.spokesman.gov.ir/>
5. <http://www.g77.org>
6. <http://www.irtp.com/Farsi/nemagar/28/WEB/UNCTAD.htm#>
7. <http://www.pajuhesh.irc.ir/product/book/>